

Inhoud

Voorwoord van de schrijver 9

DEEL EEN 13

- Eerste boek* – De geschiedenis van een gezin 15
I Fjodor Pavlovitsj Karamazov 15
II Geen last meer van zijn eerste zoon 18
III Het tweede huwelijk en de kinderen daaruit 22
IV De derde zoon Aljosja 29
V Startsy 38
- Tweede boek* – Een onbehoorlijke samenkomst 49
I Aankomst in het klooster 49
II De oude nar 54
III Gelovige vrouwen 64
IV De kleingelovige dame 73
V Zo zij het, zo zij het 82
VI Waarom leeft zo'n man? 92
VII Een seminarist die vooruit wil komen 104
VIII Schandaal 113
- Derde boek* – Wellustelingen 124
I In de bediendekamer 124
II Lizaveta Smerdjasjtsjaja 130
III De biecht van een brandend hart. In verzen 135
IV De biecht van een brandend hart. In anekdotes 145
V De biecht van een brandend hart. 'Met de hielen omhoog'
155
VI Smerdjakov 164
VII De controverse 170
VIII Onder een cognacje 177
IX Wellustelingen 185
X Beide vrouwen te zamen 192
XI Nog een verloren reputatie 205

DEEL TWEE 215

Vierde boek – Overspannen gevoelens 217

- I Vader Ferapont 217
- II Bij zijn vader 228
- III Hij ontmoet schooljongens 234
- IV Bij de dames Chochlakov 239
- V Overspannen gevoelens in de salon 247
- VI Overspannen gevoelens in een izba 260
- VII En buiten in de frisse lucht 269

Vijfde boek – Pro en contra 282

- I De afspraak 282
- II Smerdjakov met zijn gitaar 294
- III De broers leren elkaar kennen 302
- IV Opstand 312
- V De grootinquisiteur 326
- VI Waaruit men voorlopig niet veel wijzer wordt 350
- VII Met een verstandig mens is het goed praten 362

Zesde boek – Een Russische monnik 372

- I Starets Zosima en zijn gasten 372
- II Uit het leven van de in God ontslapen priestermonnik starets Zosima 377
- III Uit de gesprekken en leringen van starets Zosima 411

DEEL DRIE 429

Zevende boek – Aljosja 431

- I Reuk van bederf 431
- II Zo'n moment 445
- III Een uitje 452
- IV De bruiloft van Kana 473

Achtste boek – Mitja 479

- I Koezjma Samsonov 479
- II Ljagavy 491
- III Goudmijnen 499
- IV In het donker 512
- V Een plotseling besluit 519
- VI Ik kom er zelf aan! 537

VII De minnaar die haar toekwam 545

VIII IJlkoorts – Nachtmerrie 564

Negende boek – Het vooronderzoek 581

I Het begin van de loopbaan van de ambtenaar Perchotin 581

II Alarm 588

III De lijdensweg van een mensenziel – Eerste beproeving 596

IV Tweede beproeving 606

V Derde beproeving 614

VI De officier van justitie heeft Mitja te pakken 627

VII Mitja's grote geheim. Hij wordt uitgelachen 636

VIII De getuigenverklaringen. Het kind 648

IX Mitja wordt weggeleid 659

DEEL VIER 665

Tiende boek – De jongens 667

I Kolja Krasotkin 667

II Kinderen 673

III Een scholier 679

IV Zjoetsjka 688

V Aan het bedje van Iljoesja 697

VI Een vroegrijpe knaap 716

VII Iljoesja 723

Elfde boek – Broer Ivan Fjodorovitsj 728

I Bij Groesjenka 728

II Het zieke voetje 738

III Het duiveltje 750

IV Het lofdicht en het geheim 757

V Jij bent het níet, jij niet! 773

VI Eerste bezoek aan Smerdjakov 779

VII Tweede bezoek aan Smerdjakov 791

VIII Derde en laatste bezoek aan Smerdjakov 801

IX De duivel. Nachtmerrie van Ivan Fjodorovitsj 819

X 'Hij heeft het gezegd' 841

Twaalfde boek – Een gerechtelijke dwaling 848

I De noodlottige dag 848

II Gevaarlijke getuigen 856

III Een medisch rapport en één pond noten 867

- iv Het geluk lonkt naar Mitja 873
- v Plotselinge catastrofe 884
- vi De rede van de officier van justitie. Een karakteristiek 896
- vii Historisch overzicht 908
- viii Verhandeling over Smerdjakov 914
- ix Psychologie tegen de klippen op. De voortstormende trojka. Slot van het requisitoir van de officier van justitie 926
- x Het pleidooi. Een stok met twee uiteinden 939
- xi Er was geen geld. Er is geen roof gepleegd 944
- xii Er was ook geen sprake van moord 952
- xiii Drogredenen 961
- xiv De boertjes geven geen krimp 971

Epiloog 979

- i Plannen om Mitja te redden 979
- ii Heel even werd de leugen waarheid 985
- iii Begrafenis van Iljoesjtsjka. Toespraak bij de steen 994

Namenregister 1006

Voorwoord van de schrijver

Nu ik een begin maak met de levensbeschrijving van mijn held, Aleksej Fjodorovitsj Karamazov, verkeer ik in een zekere verlegenheid. Ik mag Aleksej Fjodorovitsj dan wel mijn held noemen, ik weet zelf maar al te goed dat hij beslist geen groot mens is en daarom voorzie ik onvermijdelijke vragen in de trant van: wat is er aan uw Aleksej Fjodorovitsj zo bijzonder, dat u hem als uw hoofdpersoon heeft gekozen? Wat heeft hij dan wel allemaal verricht? Bij wie en waardoor is hij bekend? Waarom moet ik, lezer, mijn tijd verspillen met het bestuderen van de feiten van zijn leven?

Deze laatste vraag is voor mij wel de neteligste, want ik kan er slechts op antwoorden: 'Misschien zult u dat zelf wel ge waarworden uit mijn roman.' Maar wat als dat na lezing van de roman niet het geval is en u niets bijzonders aan mijn Aleksej Fjodorovitsj vindt? Ik zeg dit omdat ik zulks met droefenis voorzie. Voor mij persoonlijk is hij zeer bijzonder, maar ik betwijfel ten sterkste of ik erin zal slagen dit de lezer te bewijzen. De kwestie is, dat hij een man van de daad is, maar als zodanig moeilijk te omlijnen en ongrijpbaar. Het zou trouwens vreemd zijn om in een tijd als de onze klaarheid van de mensen te vergen. Aan één ding bestaat echter geen twijfel: hij is een eigenaardig mens, zelfs een zonderling. Maar zulke eigenschappen doen eerder schade dan dat ze recht op begrip geven, vooral nu iedereen ernaar streeft de details tot een geheel te verenigen en althans enige universele zin te ontdekken in de algemene zinloosheid. Een zonderling is immers een apart staande en geïsoleerde verschijning. Of niet soms?

Als u het met die laatste stelling niet eens bent en mij tegenwerpt dat 'het niet zo is' of 'niet altijd zo is', dan put ik daaruit weer de nodige moed op het stuk van de betekenis van mijn held, Aleksej Fjodorovitsj. Want niet alleen is een zonderling 'niet altijd' een apart staande en geïsoleerde verschijning, maar is het integendeel zo dat juist hij de kern van het geheel in zich omdraagt en zijn tijdgenoten van dit geheel door toedoen van de een of andere overheersende bovenstroom voor bepaalde tijd zijn losgeraakt...

Ik zou trouwens niet in dergelijke volstrekt oninteressante en troebele verklaringen zijn getreden en gewoon zonder voorwoord zijn begonnen – want als mijn roman inslaat wordt hij ook zo wel gelezen – als ik ongelukkigerwijze voor deze ene levensbeschrijving geen twee romans nodig had. De tweede roman is de belangrijkste; daarin treedt mijn held op binnen ons eigen tijdsbestek.

De handeling van de eerste roman heeft zich dertien jaar geleden afgespeeld; men kan het eigenlijk nauwelijks een roman noemen, het is slechts de weergave van een stuk vroege jeugd van mijn held. Ik kon het zonder deze eerste roman niet stellen, omdat anders heel wat in de tweede roman onbegrijpelijk zou worden. Maar op deze manier wordt de moeilijkheid die ik al aanstipte alleen nog maar gecompliceerder: als ik als biograaf zelf al vind, dat een enkele roman voor zo'n bescheiden en vage held misschien al overdadig is, hoe moet ik dan mijnerzijds de aanmatiging verklaren, nu ik er met maar liefst twee op het tapijt kom?

Daar ik hopeloos verdwaal in de oplossing van deze problemen, zal ik ze maar uit de weg gaan. De scherpzinnige lezer heeft natuurlijk allang geraden dat ik daar al van het begin af toe neigde en hij heeft zich slechts geërgerd afgevraagd waarom ik zoveel nutteloze woorden en kostbare tijd verspil. Daarop is mijn nauwkeurige antwoord: ten eerste uit beleefdheid en verder uit berekening: ik heb u immers bij voorbaat gewaarschuwd, nietwaar? Ik ben er overigens zelfs mee ingenomen dat mijn roman automatisch in twee verhalen uiteengevallen is 'gegeven de eenheid van het geheel'. De lezer kan na kennis genomen te hebben van het eerste verhaal zelf wel uitmaken of het voor hem de moeite loont aan het tweede te beginnen. Iedereen is natuurlijk volkomen vrij om het boek desnoods na de eerste twee bladzijden aan de kant te leggen om het daarna nooit meer open te slaan. Maar er zijn van die delicate lezers die het beslist uit zullen willen lezen om een onpartijdig oordeel te kunnen vellen, zoals, om maar iets te noemen, onze Russische critici. Ten overstaan van deze heren voel ik me nu toch minder bezwaard: in weerwil van hun accurate en stipte eerlijkheid doe ik u evengoed het gerechtvaardigde voorstel de roman al bij de eerste episode in een hoek te gooien. En dat is dan alles wat ik in mijn voorwoord kwijt wilde. Ik geef volmondig toe dat het overbodig is, maar daar het

nu eenmaal geschreven is, moet het maar blijven staan ook.
En nu ter zake.

Eerste boek

De geschiedenis van een gezin

I Fjodor Pavlovitsj Karamazov

Aleksej Fjodorovitsj Karamazov was de derde zoon van een landgoedbezitter uit ons district, Fjodor Pavlovitsj Karamazov, over wie destijds zoveel te doen geweest is (en die ook nu nog gespreksstof bij ons oplevert) vanwege zijn tragische en duistere einde nu op de kop af dertien jaar geleden, waarover ik het te gelegener tijd zal hebben. Nu zal ik niet meer te berde brengen aangaande deze 'landheer' (zo noemden wij hem, hoewel hij tijdens zijn leven bijna niet op zijn bezitting verbleef), dan dat hij een vreemd heerschap was, maar dan van een vrij veel voorkomend soort, namelijk het mensenslag dat beuzelachtigheid aan liederlijkheid en stompzinnigheid paart, maar van het soort stompzinnigen dat uitstekend weg weet met hun geldelijke zaakjes, waarmee het dan ook schijnt op te houden. Zo was Fjodor Pavlovitsj bijvoorbeeld met bijna niets begonnen, was hij maar een onbeduidend grondbezittertje, een tafelschuimer die op andermans zak teerde, maar ondertussen bleek hij bij zijn dood goed voor twee ton roebels in baar geld. En tegelijkertijd bleef hij zijn hele leven een van de stompzinnigste warhoofden in ons hele district. Nogmaals: hier is geen sprake van domheid – de meeste van die warhoofden zijn tamelijk goed bij het hoofd en sluw – maar van regelrechte stompzinnigheid, en dan nog van een speciaal, Russisch soort.

Hij was tweemaal getrouwd en had drie zoons, van wie de oudste Dmitri Fjodorovitsj bij zijn eerste echtgenote, en de andere twee Ivan en Aleksej, van de tweede. De eerste vrouw van Fjodor Pavlovitsj stamde uit het vrij rijke en aanzienlijke adellijke geslacht Mioesov, eveneens landheren in ons district. Hoe het kon gebeuren dat zo'n meisje – met geld van huis uit, knap en bovendien een van die vrijgevochten jongedames, zoals er tegenwoordig genoeg rondlopen maar die ook in het verleden al voorkwamen – kon trouwen met zo'n minderwaardige 'halve gare', zoals iedereen hem toen noemde, daarover wil ik niet te

veel in verklaringen treden. Ik heb ooit eens een meisje gekend, nog van de vorige, 'romantische' generatie, dat een paar jaar op raadselachtige wijze verliefd was op een heer met wie ze overigens heel rustigjes had kunnen trouwen, maar dat ten slotte zoveel onoverkomelijke hindernissen wist te verzinnen dat ze zich op een stormachtige nacht van een steile, op een afgrond gelijkende oever stortte in een behoorlijk diepe en snelstromende rivier en daarin omkwam, louter en alleen vanwege haar nukken en om maar vooral zoveel mogelijk te lijken op Ophelia uit Shakespeares drama. En als die afgrond, die al zo lang het onderwerp van haar liefde vormde, niet zo schilderachtig was geweest, en er daarvoor in de plaats alleen maar een prozaische vlakke oever had bestaan, dan zou er van die zelfmoord wellicht niets gekomen zijn. Dit feit staat onomstotelijk vast en men mag aannemen dat er in ons Russische leven gedurende de laatste twee, drie generaties heel wat van zulke en verwante gebeurtenissen zijn voorgevallen. Evenzo was ook het optreden van Adelaïda Ivanovna Miossova zonder twijfel het gevolg van van buiten aangewaaide invloeden en ook van een overmatig geprikkeld gedachtenleven. Zij wilde waarschijnlijk haar vrouwelijke onafhankelijkheid demonstreren, ingaan tegen de voorwaarden die de maatschappij haar stelde en tegen de tirannie van haar afkomst en familie en we mogen veronderstellen dat haar gewillige fantasie haar voor een ogenblik heeft ingefluisterd dat Fjodor Pavlovitsj in weerwil van zijn status van klaploper toch tot een van de moedigste en spotlustigste mensen behoorde van dit tijdperk dat de overgang vormde tot alle bereikbare heil. In werkelijkheid was hij echter een boosaardige zot, en daarmee is alles gezegd. De pikanterie bestond bovendien nog daarin, dat de zaak zijn beslag kreeg in de vorm van een schaking en dat streefde Adelaïda Ivanovna niet weinig. Uit hoofde van zijn maatschappelijke situatie was Fjodor Pavlovitsj destijds zonder meer tot dergelijke stukjes bereid, want hij wenste hartstochtelijk en met gebruikmaking van alle middelen carrière te maken; wat kon aanlokkelijker zijn dan zich in te wurmen bij een familie van aanzien en een bruidsschat in de wacht te slepen! Van een wederzijdse genegenheid schijnt geen sprake geweest te zijn, van de kant van de bruid zomin als van de zijne, al was Adelaïda Ivanovna nog zo'n schoonheid. Zodoende was deze gebeurtenis de enige in zijn soort in het leven van Fjodor Pavlovitsj, die, extreme welluste-

ling die hij was, zijn leven lang achter de eerste de beste rok die hem aanstond aan liep. Maar al met al was dit de enige vrouw die in seksueel opzicht geen bijzondere indruk op hem maakte.

De schaking was nog niet achter de rug of Adelaïda Ivanovna zag in dat zij haar man alleen maar kon verachten, en daarmee uit. De gevolgen van dit huwelijk openbaarden zich dan ook met bekwame spoed. Ook al legde de familie van de bruid zich al vrij spoedig bij de gebeurtenissen neer en kreeg de weglouperster haar bruidsschat uitgekeerd, tussen de echtelieden begon een hoogst wanordelijk leven met onophoudelijke scènes. Volgens de verhalen legde de jonge echtgenote daarbij onvergelykbaar meer noblesse en niveau aan den dag dan Fjodor Pavlovitsj die, zoals we nu weten, haar destijds meteen al haar geld, maar liefst vijftienduizend roebel, afhandig maakte, zodra ze die ontvangen had. Men mag wel zeggen dat haar lieve duizendjes voor haar regelrecht de mist in gingen. Ook een dorpje en een lang niet slecht herenhuis, die haar eveneens als bruidsgift waren toegevallen, trachtte hij een hele tijd lang en met alle middelen op zijn naam te krijgen door toepassing van een of andere daartoe geschikte akte; en hij zou het nog voor elkaar gekregen hebben ook, al was het alleen maar vanwege de verachting en de weerzin die hij bij haar wist op te wekken door zijn onophoudelijke en schaamteloze afpersingspraktijken en chantage en omdat zij alleen al uit psychische murwheid van het gedoe af wilde. Doch gelukkig kwam de familie van Adelaïda Ivanovna tussenbeide en toomde de inheligheid van Fjodor Pavlovitsj in. Het is voldoende bekend dat de echtelieden voortdurend slaags raakten, maar volgens overlevering vielen de klappen uitsluitend van haar kant, want Adelaïda Ivanovna was een heetgebakerde, donkere en onvervaarde tante, die weinig over haar kant liet gaan en begiftigd was met een opmerkelijke spierkracht. Ten slotte liet zij Fjodor Pavlovitsj en het huis in de steek voor een van verpaupering omkomende leraar-seminarist en scheepste haar man op met de drie jaar oude Mitja. Fjodor Pavlovitsj legde dadelijk een hele harem in zijn huis aan en organiseerde complete drankorgieën, en in de entr'actes reisde hij stad en land af met jammerklachten over de ontrouwe Adelaïda Ivanovna, waarbij hij details over zijn huwelijksleven gaf waarover iedere echtgenoot zich zou doodschamen. Maar blijkbaar scheen hem dit goed aan te staan en streelde het zijn gevoelens om voor de hele wereld zijn bespottelijke rol van